

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1746)
Heft:	3
Artikel:	Sensus clarissimi viri I. I. Zimmermanni, de vero ac legitimo usu s. coenae : et consensus cum ecclesiae ac maiorum doctrina expositus a I. I. Breitingero.
Autor:	Zimmermann, J.J. / Breitinger, J.J.
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394585

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 18.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

SENSUS

Clarissimi Viri J. J. ZIMMERMANNI,
 De Vero ac legitimo Usu
 S. COENAE:
 Et CONSENSUS cum Ecclesiæ ac Majorum
 Doctrina
 expositus a J. J. BREITINGERO.

„ Meditatio S. complectens salutaria quædam
 „ Monita ad verum & legitimum usum S. Cœnæ
 „ pertinentia. Pars prior. Præside Clariss. J. JA-
 „ COBO ZIMMERMANNO: Respondente Ro-
 „ dolpho Zieglero, V. D. M. Assumente Conrado
 „ Wirzio, S. Theol. Stud. Postridie Synodi autum-
 „ nalis. Tiguri. MDCCXXXVI. in 4. 5. plag.

QUAM sinistras plurimi & perversas de virtute
 & usu Sacri hujus Epuli animo soveant
 opiniones, nemini potest esse obscurum,
 qui ad Christianorum omnis ordinis circa hoc
 negotium praxin adtenderit: & diu est, quod
 Viri quidam cordati, qui λογικὴν λατρείαν in Ec-
 clesia Dei serio promotam cuperent, non sine
 mœrore animi conquesti sunt, plurimos sibi fa-
 natico quodam errore ex Epulo hoc sacro novum
 confingere Idolum, ac temere sibi persuadere,
 non dari aliud efficacius ad commissorum a Deo
 veniam impetrandum & cum Deo in gratiam re-
 deundum subsidium, quam si mente aliquantum
 ad devotionem composita Cæremoniam hanc my-
 sticam, ab ipso Christo traditam, externo ritu
 cum

cum Ecclesia Dei celebrarent, falsa opinione decepti, quasi cum usu externorum Symbolorum nescio quæ physica & insolita vis, quæ animas mira ratione pascat, necessario conjuncta sit. Ex pluribus, quos hoc nomine collaudare possem, Theologis prorsus eximiis, unum tantum inpræsentiarum excitabo, Virum pie doctum & singularē Ecclesiæ nostræ decus, celeberrimum J. J. LAVATERUM, qui biennio abhinc in Corollariis Dissertationi de Unitate & Perfectione Oblationis Christi, adjectis. §. VI. in hanc rem graviter ita pronuntiat : *Qui temere sibi persuadent, eo quod sæpius in Uso S. Cœnæ Symbola Corporis & Sanguinis Christi in Cruce pro nobis fracti atque effusi accepérunt, se etiam certa absolutionis suæ a peccatis pignora possidere, Papistico more ex Mensa Domini altare Expiationis faciunt.* Neque adeo mirum est tantopere invaluisse hunc Errorem, quum vix alias excogitari possit, qui ingenio humano ad libidines proclivi plura indulgeat, aut Carni Religionem commendabilem magis reddat, quam hic ipse, qui hominibus persuadet, una panis bucella, unaque vini Sorbitione in uso S. Cœnæ, cum piis quibusdam meditationibus ad tempus conjuncta, per vices omnes superiorum peccatorum sordes elui ac mentem male sibi consciam ad tranquillitatem reduci, imo etiam peccandi impunitatem redimi posse. Hæc quum apud animum suum perpenderet Vir defœcatæ Veritatis ac Pietatis adversus omnes Superstitionis fraudes rigidus Defensor Clarissim. ZIMMERMANUS, simulque intelligeret, quantum fideles Ecclesiæ Doctores, quibus perspicuæ Veritatis major, quam fucatae Eloquentiæ cura esset, adversus perniciosa hominum

num Præjudicia possent, operæ pretium sibi facere visus est, si S. Ministerii Candidatos Cautelis quibusdam iustrueret, atque ipsis arma etiam suppeditaret, quibus aliquando adversus practicam hanc de physica S. Cœnæ virtute Hæresin maximo cum fructu uti possent. Et profecto non possumus non ejus in delectu hujus argumenti prudentiam ac pietatem laudare: nobis enim semper placuit illud summi Theologi beati *Werenfelsii* Consilium in *Dissertatione adv. carnalem Securitatem*, quod ita habet: *Quum exercitia nostra disputatoria considero, in quibus saepe disceptatur de rebus gravibus, saepe etiam de rebus (si modo de RE-BUS) haud adeo magni momenti; ubi hæreses aliquando impugnantur exitiales; sed aliquando & opiniones innoxiae, neminemque e regno cœlorum excludentes: Cum, inquam, haec nostra exercitia considero, in mentem mibi venit, posse a nobis forte institui Pro-gymnasiata Academica Nasiræis nostris longe utiliora: qualia meo judicio essent illa, quibus apti redderentur ad vitia & impietatem validis & solidis argumentis impugnandam.* Nimirum Pastores ovium Christi nobis in Scholis nostris formandi sunt: quorum humeris cum gravis cura animarum incumbit, rara illis adversus Hæreses & perversas opiniones, quas apud nos debellare didicerunt, pugnandi occasio offertur; cum vitiis & peccatis, cum crescente indies morum depravatione perpetuum & quotidianum ipsis prælium est. Ad hoc igitur, si operæ pretium facere volumus, longe magis, quam ad quidvis aliud, hi nobis sunt instruendi.

In priore autem hac Dissertatione Clariss. ZIM-MERMANNUS gravissimam hanc Caussam ita egit, ut postquam §. I. susceptæ Meditationis Scopum explicasset, statim §. II. Argumenti hujus Dignitatem

tatem & Præstantiam ita commendaret, ut de necessitate ac insigni utilitate ejus vix sublimius quicquam, salva veritate, prædicari possit. Deinceps vero §. III. eorum obviam ire criminationibus visum est, qui Reformatorum de S. Cœna sententiam veris ad Pietatēm Incentivis destitui cavillantur: mox etiam §. IV. ostendere, usum S. Cœnæ inter Christianos firmissimum pro historica Religionis Christianæ Veritate argumentum suppeditare. His, ut omnem vitilitigandi ansam præcideret & declararet, quam pie de augusto hoc ritu sacramentali sentiret; præmissis, proprius ad Institutum accedit, atque §. V. varios hujus Sacramenti inter Christianos abusus percenset: In quorum dehinc Caussas diligentius inquirendum sibi, & qua ratione optima huic malo medicina afferri possit, præcipiendum esse statuit: Et quum duplicis generis has Caussas esse vel *internas*, vel *externas*, animadverteret: Inter *has* primum merito refert, §. VI. floridum, translatis ac mysticis locutionibus pictum, & tantum non fucatum dicendi genus, quo mirare sibi placent nonnulli Oratores sacri, vel Scriptores ascetici, qui de hoc negotio aut loquuntur, aut scribunt, quo vero animis hominum simplicioribus sensim sensimque crassi falsique de natura & finibus S. Cœnæ conceptus ingenerantur: Quo vitio passim laborant Libelli ascetici, quibus populares nostri promiscue utuntur, & quos non prudens Ecclesiæ iudicium aut consilium; sed casus, aut eorum, qui in Libris endidis sumptus facere solent, arbitrium in manus subministravit: Contra ob perspicuam Simplicitatem commendantur Illust. Præfulis Wintoniensis

ensis HOADLEII Libellus dogmaticus sur la Nature, le but & les effets du Scrament de la S. Cene, & Reverendi Viri J. Rodolphi OSTERWALDII, Friderici Filii, practicus Libellus Basileæ nuperrime editus sub titulo : *Le Devoirs des Communians.* Hac occasione §. VII. hanc Quæstionem movet : Utrum ad Unionem Protestantum promovendam in hoc argumento de Cœna S. phrasibus generalibus & æquivocis, quibus utraque pars dissentientium subscribere posset, uti expeditat ? Ubi ex *Boffueto* docetur, quantopere hæc loquendi ambiguitas, cui *Calvinus* & *Bucerus* nimium studebant, Reformatæ Doctrinæ fraudi fuerit. Hinc §. VIII. recte concludit, nonnisi phrasibus & loquendi formulis, quæ in N. T. a Christo & Apostolis usurpan- tur, unice in hac Caussa insistendum esse. Atque quum SIGILLI vocabulum ex eorum numero sit, in quibus practicus iste Error de physica Symbolorum in S. Cœna virtute præsidium quærerit, §. IX. prolixè disputat, quo Sensu S. Cœnæ hæc appellatio convenire, atque quo usque hæc Comparatio, salva divinæ Gratiae glo- ria, urgeri possit, quam suam Sententiam eti- am b. *Zuinglii* & *Oecolampadii* diserto consensu fir- mat. Et quandoquidem etiam S. Pauli locus I. Cor. X: 16. 17. in alienum sensum ad fu- nestum hunc Errorem incrustandum a nonnullis trahi solet, §. X. data opera eundem a παρεργ- μνειᾳ vindicat, ejusque genuinam Sententiam in clara luce ponit, quam deinceps §. XI. rur- sus b. *Zuinglii* & *Bullingeri* testimoniis stabilit, & quam nullum Error iste in h. l. firmamentum inveniat, dilucide demonstrat. Denique §. XII. eam

eam Quæstionem cum cura diligenter examinat : Utrum Gratia quædam specialis cum legitimo usu S. Cœnæ, quantum ad pios & justificatos attinet, sic necessario conjuncta ? quam Quæstionem negat ; quo ipso tamen non negat (pag. 35. lin. 16. seqq.) *Deum aliquando (in ipsa Cœnæ S. celebratione) singulari lætitia piorum animos perfundere, hacque etiam occasione, pro liberrima sua gratia, uti, ad conferendum ipsis novum aliquod Gratiæ incrementum.*

Qui in funesta illa Historia Sacramentaria non plane hospites sunt , ignorare aut diffiteri non possunt , omnes circa hanc Doctrinam Errores , sive theoreticos sive practicos , uti maximam partem improvido cuidam & intemperanti mysticarum locutionum & sublimioris dicendi generis studio , quod in Ecclesia Dei sensim sensimque invaluit , originem suam debent ; ita deinceps semper in usu consecratis obscuris & ambiguis orationis formulis omne suum præsidium quæsivisse : Quo factum est , ut quamprimum & quotiescumque exorti sunt perspicuae Veritatis studiosi Viri , qui nihil in Religione admittendum esse censuerunt , nisi quod aut in S. Literis clare esset traditum , aut quod perspicue expositum intelligi posset , ab illis , quibus perspicuitatis Lux in Religionis negotio invisa fuerat , acriter imperterentur , & tanquam religionis , mysteriorumque contemtores , Doctrinæ Majorum , receptarumque ab Ecclesia formularum desertores habarentur . Hujus injuriæ memores pii Majores nostri atque ipsa experientia edocti , quantum obscuræ & ambiguæ dictionis in hac caussa consecratio veritatis cognitioni obfuisset , contra vero

errori confirmando profuisse, ne quidem in Fratribus & Symmystis ferre deinceps potuerunt; quosdam ex illis conciliandæ pacis studio Sermonis ambiguitati nimium indulgere: Ejus rei documentum cito, quod mihi ad manus est, ipsa BULLINGERI nostri manu conscriptum sub hac Inscriptione: *Confessio Fidei Doctrinæque de Cœna Domini, exhibita Illustriſſ. Principi Wirtembergensi, Autoribus D. Theodoro Beza & D. Guilhelmo Farelo: Cui accesserunt Annotationes BULLINGERI requirentis in Autoribus Simplicitatem: Scripta Augusti prima MDLVII. In fine additur Forma, quam subjecit Beza, ut si quos offenderat placare posset: 1588.* In posteriore hoc Scripto Beza istam prudentiæ Theologicæ Regulam suæ Declarationi fundamenti loco subſternit: *Non putamus, niſi ſumma urgente neceſſitate, in iis præſertim rebus, quæ maximi ſunt in religione momenti, novanda eſſe ulla vocabula, vel dicendi genera, quæ in Scripturis non inveniantur.* Deinde quoties id faciendum erit, optamus ſummum haberi delectum, ut plana prorsus ac minime ambigua ſint, quæ uſurpanda videbuntur, idque ſi fieri poſſit, communi Ecclesiæ conſenſu. Et ut conſtet eandem etiam fuisse hac de re Celeberrimi Bernatum Theologi Wolfg. MUSCULI mentem, Epistolam ejus ad Bullingerum avendorov occaſione hujus Confessionis scriptam huic rei illuſtrandæ mire inſervientem adtexam:

S. Accepi tuas, BULLINGERE Compater in Domino chariffime, quibus a me petis, quid de Confessione D. Farelli ac D. Bezæ hac æſtate Geppingæ de Cœna Domini ſcripta & Principi Wirtemp. oblata ſentiam. Cum eam huc D. Halero Compatri meo miſſis: non ſatis persuadebas

bar tale quid a duobus istis Fratribus in Domino charissimis esse factum. Jam vero quoniam eam *Calvinus* noster ab ipso *Beza* acceptam *Petro Martyni* misit, contristor admodum, ac vehementer miror, quænam fuerit ipsis necessitas sine Symmistarum, præcipuorum saltem, conscientia tallem componere Confessionem, illique tituli vice præmittere, *quod ad hunc modum in Ecclesiis Helveticis & Sabaudicis doceatur*. Sunt hi duo Fratres digni, quos merito habeamus in pretio, cum pietatis & eruditionis nomine, tum quod Senior ille ac Veteranus Christi Miles fideliter ac dextre Caussæ Veritatis propagandæ multos jam annos haud absque fructu servivit. Quare me factum illorum hoc amplius turbat, quo vel nobis, vel sibi ipsis negotium pepererunt, si processurum sit Colloquium, quo magis utrumque in Domino amanter complector. Ceterum quæ de substantia Christi, Carne videlicet ac Sangui- ne ejus, ac illius præsentia in Cœna scribunt, meo judicio, magis Disputationis, quæ per illa inter nos excitari poterit, quam Conciliationis cum Lutheranis Fratribus ineundæ materiam ha- bent. Quare ejusmodi locutiones non probo, quemadmodum nec illud, quod modum præ- sentiæ hujus soli Deo cognitum esse, & tamen a nobis credi dicunt. H̄abes paucis, quæ ad Tuas respondere visum est. De Colloquio Wor- matiensi, si quid habes, communica. Ad me scribunt Augustani *Philippum* cum *Paulo Ebero* transisse Leipziam, rursus Wormatiam. Si no- stros sint Principes Evangelici vocaturi, cogita- te isthuc quid & nos facere deceat; & Ecclesiis Christi profite. Optime vale Compater in Do-

mino charissime, Salutem dicas meo nomine tuis omnibus, deinde & D. Bibliandro, & D. Gualthero, & D. Petro Martyri, & D. Bernardino, ac reliquis tuis Symmictis. Urget subinde D. Hallerus, ut vos aliquando invisam, verum sic sum partim Senio, partim pigritia corporis ad tantum itineris ineptus factus, ut nec eques ad vos, nec pedes ire queam. Mein Wandern ist nun mehr im Sinn, wie eines armen Manns Wuchern. Si vota quid possent, ad vos & alios amicos crebro venirem. Bernæ 1557. 20: Aug.

W. Musculus tuus in Domino totus.

Neque vero diffiteri possumus hoc nostro adhuc tempore dari inter Doctores, & Christianæ pubis formatores, qui pio quodam animi affectu in commendando S. Cœnæ usu, incautius aliquando agant atque loquantur, & mysticis quibusdam S. Scripturæ phrasibus in hoc arguento intempestive abutantur, quin etiam ingenio tantum indulgeant, ut ambiguas quasdam Orationis figuræ, emblemata, imagines, comparationes supra quam hujus Sacramenti natura patitur, urgeant atque extendant, quo fit, ut mentes simpliciores in eam de efficacia & virtute S. Cœnæ adducantur opinionem, aut quæ hoc errore jam sunt imbutæ, in eo confirmentur, quasi vel sola celebratio S. Cœnæ cum aliquo pietatis affectu usurpata, solum, certissimum & evidentissimum hominis vere Christiani Signum, & præsentissima adversus peccatum ac Conscientiæ angores medicina foret. Quid igitur salutarius, quid Ecclesiæ Dei utilius, quid muneri, quid tempori, quid loco, aptius suscipere potuit Clariss. Zimmermannus, quam quod S. Ministerii

nisterii Canditatos accurate monuit, ut primo ipsi distinctos de hoc argumento conceptus animis suis informarent, deinde ut in suis institutio-
nibus Simplicitati stuperent, & ab obscuris ac
ambiguis loquendi modis ac formulis, quibus
alii in errorem induci possent, caute abstinerent.
Neque morabitur quenquam, qui perspicuam
Veritatem amat & superstitionis fraudes abhorret,
intemperantia quorundam, qui quamprimum
audiunt Simplicitatem in docendo desiderari, at-
que sentiunt, ita sibi omnem illum figurarum,
Imaginum, Comparisonum, mysticorumque
Carminum, quibus in commendando S. Cœnæ
usu & virtute ejus deprædicanda cum imperito-
rum applausu hactenus incautius usi sunt, appa-
ratum eripi, confestim clamant ac vociferantur,
ipsam orthodoxam Veritatem, Majorumque
Doctrinam turpiter deserit, Sacramentorum digni-
tatem imminui ac [pro] inanibus elementis ea ven-
ditari. Nihil hic novum aut insolens accidit :
Eadem semper luditur fabula. Potius monendi
sunt illi, ut sanctam hanc indignationem aliquan-
tisper temperent, & placido ac sedato animo
rectius cognoscant prius, quæ fuerit Majorum
nostrorum de S. Cœnæ natura, usu, finibus
Doctrina, quam aliis desertæ ac proditæ illius
dicam impingant. Interim confido, rem me
facturum, quæ Ecclesiæ Dei possit esse admo-
dum utilis, si hac occasione, qua ex variis ho-
minum de Clariss. *Zimmermanni* dissertatione Ju-
diciis cognitum est, quam variis Error de conficto
S. Cœnæ usu illudat partibus, inductis Majorum
disertis Testimoniis testatum faciam, Clariss. *Zim-
mermannum* cum Sanctissimis his viris de hoc ar-

gumento in hac Dissertatione & sentire & loqui; adeoque eum, qui aliter sentiat, aut loquatur, orthodoxæ Doctrinæ & Reformatorum partes deserere jure merito censendum esse, quanquam omnium Theologorum nomina & Systematum titulos perinde ut digitos suos in numerato habet.

Quod itaque primum Virtutem & Efficaciam S. Cœnæ adtinet, beatus ZUINGLIUS noster in primo Tractatu de Baptismo Opp. Tom. II. p. 60. hæc habet: *Germani quoties vocem Sacramenti nominari & proferri audiunt, mox (ut rerum rudes sunt & imperiti) rem quandam sacram sibi imaginantur, quæ a peccatis liberare, & Sanctimonie donum nobis conferre possit. Est autem Error hic ingens simul & perniciosus. Christianos enim homines nihil aliud a peccatis mundare & sanctos justosque reddere potest, præter Christum Jesum, unicum totius mundi Redemptorem. Externis autem hæc tribuere nefas & pernici osum est. Errorem quippe hunc voces has stultas & impias parere videmus, quibus hodie non pauci, Sacra menta rem sanctissimam, & UNICUM afflictæ animæ SOLATIUM sibi eripi quiritantur. Cum tamen nemo illa e medio afferre, sed in verum & legitimum usum eadem hæc reducere, non profanare vel corrumpere, conetur. Sacramentorum autem corruptores & profanatores sunt, qui quod Deus illis negavit, iisdem tribuere consueverunt. Sacramentum ergo (quatenus nostro proposito servit) Symbolum externum, quo quales simus, & quodnam nostrum sit officium testamur, significat. Ut enim qui Crucem gestat albam, sese Helvetium esse, & post hac semper fore testatur: & qui quotannis Nevellas profectus Deo O. M. Victori ob victoriam patribus nostris illic loci concessam*

cessam gratias agit, jam animum quoque Helvetiæ studiosum sibi esse prodit: Sic qui Baptismi Signo consignatus Deo iniciatur, se Dei auditorem & discipulum posthac fore promittit, huius denique statutis & legibus sese paritum pollicetur. Qui vero primæ huic initiationi etiam hoc jungit, ut per solennem illam populi Christiani Eucharistiam cum universa omnium fidelium Ecclesia Deo Patri propter Christum exhibitum gratias agat, is jam animum quoque, qualis sit, aperte prodit, immo talem se esse testatur, qui Christi morte unice gaudeat, & pro hac summam gratitudinem referre paratus sit. Hoc igitur a clamoris istis & Stentore vocalioribus impetrare cupio, ut Sacraenta id, quod re vera sunt, esse sinant; ne dicant Sacraenta esse Signa quædam, quæ id ipsum quoque sint, cuius Signa esse dicuntur. His plane consona sunt, quæ habet idem Vir præclarissimus in Fidei Ratione ad Carolum Imp. Opp. Tom. II. p. 541. Credo, immo Scio, omnia Sacraenta tam abesse ut gratiam conferant, ut ne ADFERANT quidem aut dispensent. Qua in re forsan audacior tibi videri potero, Potentissime Cæsar. Sed stat sententia. Nam Gratia ut a Spiritu divino fit aut datur, ita donum istud ad solum Spiritum pervenit. Dux autem vel ve hiculum Spiritui non est necessarium, ipse enim est Virtus & Latio, qua cuncta feruntur, non qui ferri opus habeat: Neque id unquam legimus in Scripturis S. quod sensibilia, qualia Sacraenta sunt, certo secum ferrent Spiritum, sed si sensibilia unquam lata sunt cum Spiritu, jam Spiritus fuit qui tulit, non sensibilia. - - - - Veritas hæc locuta est: Non igitur hac mersione, non hoc haustu, non illa deunctione adfertur Spiritus gratia: Nam si Sacramentis alligata est Gratiæ præsentia & efficacia,

jam quo afferuntur operantur : quo non adhibentur, flaccescunt omnia. Nec est ut materiam sive Subjectum causentur Theologi, quod hujus dispositio ante requiratur, b. e. quod Baptisini aut Eucharistiae Gratia (sic loquuntur isti) ei conferatur, qui prius sit ad hoc adornatus. Nam is, qui istam per Sacra menta gratiam recepit, secundum ipsos, aut ipius se ipsum ad hoc præparat, aut a Spiritu præparatur. Si se ipsum præparat, ergo & ex nobis aliquid possumus, & gratia præveniens nihil est. Si a Spiritu præparatur ad Gratiae acceptationem, quæro an hoc etiam fiat Sacramento dulce, an extra Sacramentum. Si Sacramento mediante, ergo Sacramento paratur homo ad Sacramentum, & sic usque ad infinitum processus erit : Si vero citra Sacramentum præparamur ad sacramentalis Gratiae acceptationem, ergo Spiritus sua benignitate adest ante Sacramentum, & perinde Gratia & facta & præsens est antequam adferatur Sacramentum. Ex quibus hoc colligitur, (quod in re Sacramentaria volens ac libens admitto) Sacra menta dari in Testimonium publicum ejus Gratiae, quæ cuique privato prius adest. Similiter in Responsione ad Lutheri Confessionem Opp. Tom. II. p. 517. b. pari modo argumentatur, ut Clariss. Zimmermannus Dissertationis suæ §. IX. Si Lutherus infidelibus ac impiis peccata nequaquam per Sacra menta remitti dixerit, quin illos potius judicium simul ac mortem sibi manducare : Sequitur fidem præcedere necessario oportere, priusquam peccatorum remissio subsequatur : Illud certe firmum adhuc & indubitatum consistit, quod peccatorum remissio in fide tam conferatur, quam suscipiatur. &c. In Clariss. Zimmermanni Dissert. §. VIII. p. 17. sequentia verba sinistre & iniquius accepta sunt : „ Si „ IV Evangelistas & Paulum ad Corinthios de „ hoc

„ hoc argumento agentes legamus, *NIHIL A-*
 „ *LIUD* exinde discimus quam hoc : Christum
 „ Soterem nostrum, morti proximum panem &
 „ vinum discipulis suis dedit, eum in finem,
 „ ut ipsi, & secuturi omnes Christiani passionem
 „ suam cruentam religiose & grato animo sibi in
 „ memoriam revocent, seque hac ratione ad of-
 „ ficia pietatis & charitatis obstringant.,, Ver-
 rum enimvero idem prorsus iisdem etiam verbis
 b. ZUINGLIUS diversis in locis affirmat; e. g.
Libro de Baptismo Opp. Tom. II. p. 85. b. *Cœna*
dominica, *Si Dei Verbum & primam illius Institutio-*
nem inspicias, *NON ALIUD* quam *Commemorationis*
nomen meretur, *nec ullum nomen aliud ex S. Litteris*
huic accommodari poterit. Et in sua *ad Lutheri Li-*
brum Respons. Opp. Tom. II. p. 382. *Sacmenta*,
ignominiose tractant & infamant, *qui quod revera non*
habent ipsis tribuunt, & *Sacmenta*, *quæ NON*
ALIUD quam *sacræ rei Signa sunt*, *ipsas res sacras*
esse docent. Dedita vero opera hunc locum de
Sacmentorum Virtute tractat b. ZUINGLIUS
 in *Expositione Fidei* paulo ante mortem *ad Regem*
Christianum scripta, ubi post Locum illum a Clariss.
Zimmermanno in *Disserit.* §. IX. pag. 22. citatum,
 Septem diversas S. Cœnæ virtutes commemorat,
 in quibus autem nulla est, *quæ aliquam huic Sa-*
cramento justificandi vim tribuat. Idemque
 prorsus in *Epistola ad Principes Germaniæ* Opp.
 Tom. II. p. 547. b. seq. succincte ita exponit:
Cum, ut in Baptismo & Eucharistia irrefragabile est,
id quod Sacmentis significatur, antequam Sacra-
mentis utamur, adsit; quæ malum ratio est, Sacra-
mentis ea tribuere, quæ antea habuimus? cum Sacmenta id
modo quod habemus confiteantur, testentur & exerce-

ant : *Quousque tentamus Spiritum Dei in re tam aper-ta?* - - - *Frustra igitur erunt Sacra-menta?* minime, ut dictum est: *Prædicant enim Salutem a Deo datam, Sensus hoc convertunt, & subinde fidem exer-cent, quam & proximo pollicentur, & ad Fraternam Charitatem trahunt.* Atque hæc omnia dum fiunt, unus atque idem operatur *Spiritus, qui in spirando nunc citra instrumentum trahit, nunc cum instrumento, quo, quantum & quem vult.* Ut autem pateat, Sanctum quoque BULLINGERUM nostrum eandem de Sacramentorum virtute Sententiam esse secutum, ad texam hic ex ἀυτογάρῳ lectu dignissimam ejus ad PHIL. MELANCHTONEM Epistolam ante hos ducentos annos conscriptam : Hæc vero ita habet :

**PHILIPPO MELANCHTONI suo
BULLINGERUS.**

Gratiam & vitæ innocentiam a Domino. Absti-nui sesquianno jam a salutandi scribendique offi-cio, Philippe doctissime, idemque colendissime Domine, & Frater charissime, non quod Te amare desierim, aut odisse cœperim : Sed quod infelix illa contentio inter D. LUTHERUM b. m. & nos intercesserit, timui valde, ne si pergerem, uti cœperam, familiarius te salutare & Epistolas ac Libros mittere, D. LUTHERUM in te con-citarem, magnamque tibi apud multos morosi-ores suspicionem excitarem, quasi nobiscum colluderes : Neque enim ignorabam, vel ex ul-timis illis ad me tuis edoctus, quæ passus fueras, non ita pridem a Fratribus quibusdam inquieto-ribus. Jam vero quum D. LUTHERUS mi-graverit ad Dominum, nec sit ullum periculum amplius

amplius exacerbationis inter te & illum , quod suggestionibus provocent, quibus Concordia inter Fratres tanti non fit, quanti merito fieri debet, repeto scribendi officium , ac pergam in eo diligenter, nisi tu nobis signifiques, quod tibi ne nunc quidem integra & grata sit mea familiaritas. Nolo tibi , colendissime mi Philippe, oneri esse, nolo tibi incommodare : Si non bona cum gratia tua scribere licet, age tacebo libens ; interim vero nihil minus te colam & amabo. D. LUTHERUM Virum doctum, & de Ecclesia optime meritum , gaudeo migrasse ad Dominum , non propter caussam , quam cum illo habuimus litigandam : Dominus novit; Sed quod malis liberatus maximis, futurisque erexit calamitatibus, cursum suum feliciter absolvit, & nunc cum Domino nostro , cui servivit, lætatur in gloria : Interim non mediocriter doleo, illo nos Viro destitutos, cuius ope & consilio in communi Religionis caussa poteramus juvari: (*) Tametsi enim pro carnis humanæ ingenuo sua habuerit vitia, insigne tamen Constantiæ documentum consecutus fortis & tenax fuit in retinenda Synceritate doctrinæ contra Papistas, quibus nihil concedi voluit per compositiones & colloquia. Vedit haud dubie , pro singulari sua prudentia , homines istos artibus & insyncere , immo maligne , omnia agere. Vedit parum aut nihil iis reliquum esse Spei : Dicit enim Salvator noster in Evangelio : *Quomodo potestis vos credere, qui gloriam a vobis invicem accipitis, & gloriam*

(*) Isthoc de LUTHERO Judicium ex hac Epistola excerptum exhibet Celeberr. J. H. HOTTINGERUS Hist. Eccl. Tom. VI. p. 768.

riam, quæ a solo Deo proficiscitur, non queritis? Expendit ille quod Paulus electionis vas de istis loquens hominibus dixit: *Hi sunt homines mente corrupti, resistentes veritati & reprobi circa fidem, & hos aversare.* Speramus autem te quoque, per Gratiam tibi concessam a Domino, pari constantia & robore Spiritus Doctrinæ puritatem & simplicitatem adversus omnes corruptores asserturum. Quod si ad rem feliciter perficiendam quid consilii & auxiliī præstare possumus, omnem nostram operam & nos totos tibi & piis offerimus ac pollicemur. Non abhorret a nobis, opinor, ut impuris tua Pietas Philippe. Respondimus quidem Confessioni brevi D. LUTHE. RI contra nos editæ, neque enim dissimulare potuimus, quod ille nobis, in primis autem Præceptoribus nostris p. m. & Ecclesiis nostris impedit. : Simul autem Confessionem Fidei & Doctrinæ nostræ vulgavimus, quam quum congruere cum omnium Sanctorum Confessionibus sciamus, speramus illam tuæ Pietati non displicere. De CQENA Domini, nisi contra fidem & conscientiam nostram loqui voluissimus, alter loqui non potuimus, præsertim urgentibus nos Fidei Apostolicæ Articulis & negotio Justificationis: Nam Articuli Fidei quid de Corpore Christi etiam clarificato sentiamus edocent. Justificationis vero Doctrina pura & syncera docet, NON SACRAMENTIS, non ullis rebus externis, sed sola Dei Misericordia per Christum, nos acceptos fieri Patri, sive recipi nos in Gratiam Dei, & exhiberi nobis Dona cœlestia vitæ, recipi autem per nos Fide syncera: Ita ut ab ipso solo Deo gratuito conferantur & exhibeantur Dona vitæ,
 regi-

recipientur a nobis Fide duntaxat ; Annuncientur autem verbo , & ob signentur Sacramentis. Nostri Apostolum Paulum sic docere Rom. IV , ubi ostendit Abrahamum primo quidem justificatum Fide , dein vero justificatum jam , percepisse Sacra menta , non illa quidem vana & inutilia , licet justificatus esset : *Accepit enim Circumcisionem Sacramentum Signaculum seu ob signationem , Justitiae Fidei , quæ fuerat in præputio.* Nostri autem parem esse Sacramentorum rationem , maxime cum Apostolus idem dicat : *Probet autem se ipse homo , & sic de pane edat & de poculo bibat.* Necesse est ergo Cœna Domini legitime communicantes prius esse justificatos & participes Christi factos : Participare autem Cœna , ut accipient Ob signationem Justitiae Fidei , *Sigillum , inquam , & Testimonium* visibile ab ipso Domino institutum , & *testificans* Fideles tradito Corpore & fuso Sanguine Christi justificatos & lotos a peccatis , membra Christi & hæredes omnium bonorum Christi jam esse factos. Ceterum non institui jam de Cœna Domini aut de Sacramentis differere ; tantum hæc ex occasione dixi. Si autem in Confessione illa nostra quædam nondum clare & explicate satis dicta aut expensa videbuntur , plenus nos admoniti exponemus : Si vero errare videmur , libenter erudiri sustinebimus. Agnoscamus Cœnam Domini Symbolum esse Consensio nis & Concordiæ , vinculum denique Pacis & Unitatis , ideoque dolet nobis valde id rapi a Satana & hominibus quibusdam plus satis pugnacibus ad bellorum & discordiæ materiam. Cum primis autem ex animo intimisque visceribus nostris cum omnibus Christum in veritate in ve-

invocantibus manus & copias nostras conjungere
 ac pro Ecclesia Christi contra Antichristianos bella
 Domini gerere suppetiasque Sanctis ferre cupi-
 mus: Id quod tibi præcipuo Duci exercitus Do-
 mini fraterna mente indicamus, obsecrantes per
 Christum Regem nostrum & per Charitatem fra-
 ternam, ut huic unice omnia tua consilia & vi-
 res omnes intendas, quo nos, qui Christum re-
 cepimus, Antichristo contradicimus, sepositis Si-
 multatibus compositisque bellis civilibus & inte-
 stinis unanimis in Christo efficiamur & simus,
 unique Principi Christo militemus. Mitto tuæ
 Humanitati Libellos aliquot Græcos quidem,
 sed a nostris Latinitati donatos, & hic præterita
 hyeme excusos, nempe THEODORETI *Libros*
de Providentia: TATIANI orationem, & THE-
 OPHYLACTI Antioch. Episcopi *Liber. III. con-*
tra Gentes, & alios quosdam Libellos illis con-
 junctos, quos muneris loco oro a me accipias.
 Vale colendissime mi Philippe ac fraterna mente
 hæc mea accipe, iterumque Vale. Salutant te
 Fratres & Symmystæ omnes, Pellicanus, Gual-
 therus, Bibliander, Buchterus: Professores item
 D. Conrad Geßnerus, Ammianus, Collinus, Werd-
 myllerus, & reliqui: Salutabis tu nobis D. Jonam,
 Crucigerum, D. Pomeranum & reliquos Dominos
 ac Fratres nostros colendissimos. Tiguri. I. Aprilis.
 1546. Bullingerus tuus.

Ipsi nunc Sententiam ferant qui hic dissidium
 aliquod faciunt, an salva orthodoxa Majorum
 doctrina locum habere possint præconia illa
 magnifica de S. Cœna tanquam Medicina, Cauſa,
 Vehiculo, Medio & Instrumento Gratiae ac Salutis?
 &

& utrum Fiducia illa in purgandi, vivificandi, justificandi, virtute, quam nonnulli huic Sacramento tribuere videntur, posita subsistere possit? Quærant præterea ex his Viris, quo tandem jure ac nomine hoc Sacramentum SIGILLUM appellari possit? quid aliud respondere poterunt, si quidem sibi constare velint, quam quod Clarissim. Zimmermannus Dissertationis suæ §. IX. p. 21. prolixè declaravit. Eant tunc, ac quiritantur, ita S. Symbolorum dignitatem everti, eaque nonnisi inania Signa haberi: Respondet illis magnus BULLINGERUS in *Confessione Fidei Ecclesiarum per Helvetiam summaria & generali in hoc edita*, quod de ea existimare piis omnibus liceat, in Articulo de Eucharistia: *Immerito fit nostro maximo, quod quidam parum nos tribuere sacris Symbolis putant.* Sunt enim hæc res sanctæ venerandæque, utpote a Summo Sacerdote Christo institutæ & suscepτæ, suo quo diximus modo res significatas exhibentes, testimonium rei gestæ præbentes, res tam arduas repræsentantes, & mirabili quadam rerum significatarum analogia clarissimam mysteriis istis lucem afferentes: Ad hæc auxilium opemque ipsi suppeditant Fidei, ac jurisjurandi denique vice initiatum capiti Christo & Ecclesiæ obstringunt. Tam sancte de S. Symbolis sentimus. At vero vivificantis, sanctificantis vim & virtutem tribuimus ei perpetuo, qui *Vita est, cui sit laus in secula seculorum. Amen.* Cum his plane gemina sunt, quæ habet b. ZUINGLIUS in sua ad Lutheri Librum Responsione Opp. Tom. II. p. 382. Quicunque vero sacris Symbolis majorem quam ipsis debetur vim tribuunt, dum Sacramenti dignitatem extollere sibi videntur, tantundem Gratiæ divinæ detrahunt; & quæ sit Reformatorum Doctrina aut ipsi nesciunt, aut nescire volunt. Dispi-

Dispiciamus vero nunc etiam de SIGILLI vocabulo, quod alterum disputationis caput constituit. Ostendit Clariss. *Zimmermannus* Dissert. suæ §. IX. Errorem illum practicum, quem debelandum sibi sumsit, in hoc vocabulo præsidium aliquod quærere, quum vim illius Comparationis in eo positam esse sibi persuadeant plurimi, quasi externa Symbola, beneficia morte Jesu Christi parta non tantum vivide nobis repræsentent; Sed etiam insita quadam virtute omnes, qui eorum participes fiunt, suæ cum Deo reconciliationis & remissionis peccatorum certos & securos reddant, quemadmodum per Sigilla homines certi redantur, rem aliquam ad se pertinere; atque hac sola cogitatione omnem Sigillorum applicacionem absolvi; *Quam certo foris S. Symbola accipio, tam certo remissio peccatorum & reconciliatio cum Deo intus mibi confertur & obsignatur.* Hanc vim seu potestatem huic vocabulo & comparationi non posse subesse, postquam pluribus docuisset; tandem subjicit: *Quod si quis, eorum scil. qui huic errori favent, Voci SIGILLI inhærere velit, sensu neglecto, dicam, quo Sensu S. Cœnæ n̄s ita appellari possit:* postquam scil. satis superque ostendi, quo sensu ita appellari non possit. Nimirum quando homo pius, occasione S. Cœnæ, cum ad mortem J. Chr. religiose respicit, (en hic Signum habes!) tum vero ad præsentem mentis suæ sanctificatæ statum attendit, recordatur præsentibus illis externis Signis in oculos incurritibus, mortem illam cruentam Soteris SVI efficaciam suam in se exeruisse, (en hic obsignationem!) conversionemque suam Jesu duntaxat crucifixo deberi, atque ita nova quadam ratione incitatur, ad Jesum supra omnia amandum, & ad officia hominis

nis christiani sedulo præstanda. Hoc sensu pii possunt dici accepisse Sigillum justitiae Fidei. Quid amplius dici possit de Vi Obsignandi in S. Cœna equidem non intelligo ; & qui in his acquiescere non volunt ; satis superque produnt, se vocabulo pertinaciter inhærere, sensu neglecto, neque etiam ab errore illo, quem supra a Clariss. Zimmermanno rejici diximus, esse prorsus immunens : Quas vero non hi homines sanctas iras animo conceperent, quos non clamores concitassent, si Clariss. Zimmermannus b. ZUINGLI sententiam, suppresso ejus nomine, suam fecisset ? Hic enim in primo de Baptismo Tractatu Opp. Tom. II. p. 63. in hanc rem hunc ad modum disputat : Ceterum ut de Signis quoque nonnulla dicamus, imprimis necessarium est, ut ERROR, quo & nobis a quibusdam impositum est, in lucem omnibus conspiciendus protrahatur. Quosdam in ea opinione fuisse cernimus ut docuerint, Signa in hunc finem data esse, ut FIDEM internam CONFIRMENT, & id, quod edocti sumus, aut quod nobis promissum est, ceu SIGILLO quodam infallibili OBSIGNENT. Qui hæc tradidere a vero longissime ABERRARUNT. Natura tamen sic comparatum est, ut promptis animis nonnunquam ea excipiamus, quæcumque aliquam veritatis Speciem prima fronte præ se ferunt, & Autorem aliquem habent insignem & eximium : ita ut cœcutienti animo, inconsultis divini Verbi Oraculis, & interno homine, i. e. Fide, in rem aliquam utcunque absurdam præcipites irruamus. Nec tamen negamus, esse Signa quædam in hunc finem divinitus nobis concessa, ut in Fide certiores magisque securos reddant, & carni, quæ nunquam non novis turbis Fidem exagitent, aliqua ex parte satisfiant : Hæc autem Signa

miraculosa sunt, NON SACRAMENTALIA; quibus Mosis virgam, Gedeonis vellus, & alia quædam hujus generis infinita, quæ veteribus olim tradita sunt, adnumerare licet. Nos vero non de Miraculis b. l. sed de Signis, quæ recipentes vel insigniunt, vel eosdem officii & debiti sui admonent (cum interim Miracula non sint) disputamus: qualem veteribus Circumcisionem fuisse constat: NB. Nec enim hæc Abrahami Fidem confirmavit, quin potius Fœderis & datæ Fidei (ut sic dicam) Signum inter Deum & Abrahami genus & posteritatem extitit. Abrahamo enim tum demum Circumcisionis Signum datum est, cum jam ante per Fidem justi nomen & titulum a Deo recepisset, quemadmodum Genesis XV sacra Historia testatur. Circumcisionem vero initi Fœderis Signum, nec in hoc ut Fidem confirmet institutum esse, ipsius Dei verbis manifestum fit.

- - - Similiter in N. T. Baptismus Fœderis vel Paclii Signum est, NB. non in hunc finem institutum, ut eum, qui baptizari solet, justum efficiat vel Fidem baptizati confirmet: *Impossible enim est, ut res aliqua externa Fidem hominis internam confirmet & stabiliat. Nec enim ab externis Fides ipsa originem dicit; sed a Deo animos nostros trahente proficiscitur. Nihil ergo eorum, quæ externa sunt, Fidem firmare, vel nos in illa certiores reddere potest. Quod idem simili ratione de Eucharistia quoque, vel Cœna Domini pronuntiamus.* Evidem plures alii b. ZUINGLII loci in hanc rem excitari possent, quibus Sacramenta, tanquam Sigilla, habere vim confirmandi vel augendi Fidem, assa voce negat: eamque tantum illis vim concedit, quod Fidei auxilium opemque ferant, dum velut frena Sensus ad cupita sua excursuros revocant

cant ac retrahunt, ut menti Fideique obsecundent; Sed unum hunc in præsentiarum sufficere existimavi, in quo dedita opera mentem suam de hac re clare & perspicue exposuit. Et quanquam Fides nostra non humana auctoritate nitanatur, demonstrandum tamen erat iis, qui alias in desertæ avitæ Majorum Doctrinæ crimen ac invidiam vocare & adducere student, quod aut ipsi ignorent, quæ fuerit Majorum doctrina, sed dum verbis eorum inhærent, sensum corruptant & relinquunt; aut quod suam ipsi sententiam imprudentes condemnent in aliis. Quod si tamen ulla humana Autoritas in hac controversia quicquam valeat, b. ZUINGLII nostri Consensus omnium minime repudiari poterit, quandoquidem ejus Ingenio & opera Deus in restituenda Ecclesiæ nostræ Veritate illa de vero S. Cœnæ usu & fine maxime usus est. Ceterum præstaret, meo judicio, ubi Quæstio incidit de S. Cœnæ usu & fine, ipsum dulcissimum Soterem nostrum, qui Sacri hujus Instituti Autor & præcipuum Objectum est, ejusque post discessum suum Internuntios, S. Apostolos animo discendi avido sine interprete primum adire, hos in primis consulere, hos audire, & in eorum plana ac dilucida Sententia pia mente acquiescere: Hos vero si de hocce argumento consulamus, non aliud respondent, quam τῷτο ποιεῖτε εἰς τὸν ἥμινν (h. e. Jesu Christi tanquam Soteris nostri) ἀναμνηστιν. Luc. XXII: 19. I. Cor. XI: 24. Quod si iterum quæras, non aliud responsum feres I. Cor. XI: 25. Si tertio instes, atque etiam ostendas te sublimiorem aliquem hujus Mysterii Finem requirere, audies illud: Ὁτάνις ἀν ἐδί-

πτε τὸν ἄρτον τῷτον, καὶ τὸ ποτίριον τῷτο πίνετε,
 τὸν θάνατον τῷ Κυρίῳ καταγγέλλετε, ἀχρις ἐς ἀν
 ελθῃ. I. Cor. XI : 26. Quis autem dubitaverit
 hunc præcipuum esse S. Cœnæ finem, quem
 Christus & Apostoli unice commendant? Neque
 vero eum, qui in his nondum velit acquiescere,
 quicquam juvabunt verba illa Institutionis : *Hoc*
est corpus meum. &c. Præterquam enim quod
 verba illa juxta omnium Reformatorum Theolo-
 gorum sententiam ac consensum nihil aliud sig-
 nificare possunt, nisi : Hic Panis repræsentat
 vel *significat* Corpus Christi quod pro nobis tra-
 ditum est ; vel, Hic Panis est *figura*, *imago*,
Symbolum, μνημόσυνον Corporis Christi pro no-
 bis traditi ; sive ; Hic ritus, hæc cærimonia,
 hic Festus dies est *commemoratio* sive gratiarum
 actio pro Christi corpore pro nobis tradito ; ut-
 pote quæ sunt ἰσοδύναμεντα : Hæc Enuntiatio nul-
 lam continent promissionem : B. Zuinglius in sua
 ad M. Lutheri contra Suermeros, *Apologia*, Opp.
 Tom. II. p. 371. ita de hac re differit : *Christi*
verba, Hoc est corpus meum, *promissionem* nul-
 lam continent : *Quæ enim ibidem subdit Dominus*,
 Facite hoc in mei recordationem, *de promissione*
intelligi nequaquam possunt. Fuco igitur quodam ni-
 mis dolose nobis imponere conatur Lutherus, cum de
 Christi verbis, quibus in Cœna usus est, perinde di-
 putat, ac si *promissionis* verba essent. &c. Quan-
 tum vero ad SIGILLI vocabulum adtinet, ob-
 servatione perquam dignum est, istud vocabu-
 lum, istamve Comparisonem, in S. Scriptura
 de N. T. Sacramentis nusquam adhibitam legi;
 quin potius si Spiritum S. in Scripturis loquen-
 tem consulas, atque ex eo devota mente quæras,

Quo-

Quodnam sit SIGILLUM ($\Sigma\varphi\varrho\chi\gamma\varsigma$) credentium, quo illi tanquam res & peculium Dei, ad solum eum pertinens, signentur & obsignentur? hoc non esse aliud quam SPIRITUM S. accipies: Testatur enim Paulus disertis verbis Eph. I. 13. 14. *'Εν ὧ καὶ πιστεύσαντες ἐπορχύθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἀγιῷ, ὃς ἐστιν Ἀρρέβων τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποίησεως.* Conf. cap. IV: 30. & 2. Corinth. I: 21. 22. *Qui nos vobiscum confirmat in Christum, ἐξ unxit nos, qui etiam obsignavit nos, ἐξ dedit nobis Arrhabonem Spiritus in Cordibus nostris.* Evidem in uno illo ad Rom. IV: 11. loco dicitur, quod Abrahamus, postquam Fide jam esset justificatus, acceperit Signaculum Circumcisionis, tanquam $\sigma\varphi\varrho\chi\gamma\varsigma$ τῆς δικαιοσύνης τῆς πίστεως τῆς ἐν τῇ ἀρρόβυστίᾳ. Et quanquam rectissime doceant Theologi, ob Analogiam & communem Sacramentorum rationem, hoc Vocabulum, hancque Comparisonem transferri posse ad reliqua quoque Sacraenta; mihi tamen certum est, non sine gravissima ratione Spiritum S. Christum & Apostolos in hujus Comparisonis & denominationis usu de Sacramentis adeo parcus fuisse, ut nonnisi unico in loco, & quidem non directe de N. T. Sacramentis, neque de Circumcisione in genere spectata, sed de Circumcisione Abrahami jam ante fide justificati semel usurpaverint. Deinde vero nemo dixerit, Sacraenta eadem prorsus vi, eodemque sensu, quo (*) Spiritus S. $\Sigma\varphi\varrho\chi\gamma\varsigma$ dicitur, etiam $\Sigma\varphi\varrho\chi\gamma\varsigma$.

Kk 3

δες

(*) B. ZUINGLIUS in *Exegesi Eucharist. negotii ad M. Lutherum* Opp. Tom. II. p. 338. Qui firma in Deum est fide, nulla re potest confirmari, quam ea, qua Fides

ðæs beneficiorum promissorum appellari posse ; & eandem prorsus esse vim Similitudinis , cum Sacramenta cum Sigillo Fœderis , redēmptionis & hæreditatis comparantur , atque vero si ipse S. Spiritus multis in locis nobis sub hac imagine diserte repræsentatur : Ex quo hoc efficitur , Sacramenta non omni , & ne quidem augustissimo Sensu , Sigilla dici. Denique quid de vi ac notione Vocis Σφεργίας in loco illo ad Rom. IV : 11. statuerit B. ZUINGLIUS operæ pretium erit cognoscere : Hic vero in Tractatu III. de Pædobaptismo Opp. Tom. II. p. 84. ubi hunc locum multis ac data opera exponit , inter alia hæc habet : *Ex hisce Dei verbis (Gen. XVII.) , quinam proprius & genuinus verborum Pauli sensus sit , intelligimus , quibus ad Romanos scribens Cap. IV. utitur , sic dicens : Abraham Circumcisionem accepit Signaculum Justitiæ Fidei , quam habuit in præputio.* Quem locum CATA-BAPTISTARUM turba minus probe intelligens , hinc concludere conatur , *Circumcisionem cum præcedentis Fidei Signum sit , tale esse Symbolum , quo Fides illa præcedens sit confirmata.* Tandemque in hanc Sententiam concludit : *Sensus ergo verborum Pauli ad Rom. IV. Capite est , Abraham accepit Circumcisio- nis Signum , ut esset Signaculum vel Sigillum Fi- dei : Non quod Circumcisio tale Sigillum fuerit , quo Fides ipsius interna obsignata vel augeri vel retineri posset , (hæc enim nullo externo Signo vel confirmari vel obsig- nari*

nata est. Hæc autem est *Dei Spiritus* , qui bonitas , lux , robur est Conscientiæ , atque solus hoc est , quod dicimus . Nequit enim pia mens corpore vel pasci , vel firmari . Credere igitur carnis esu Conscientias firmari , cum Fidei jactura conjunctum est . Nullo enim eloquio Dei nititur .

nari potest); sed tale accepit Signaculum, quo obstrin-
geretur, se hoc curaturum, ut omnis ipsius posteritas in
veri Dei cognitionem (quantum in ipso esset) perducere-
tur, quemadmodum ex loco Deuteronomii supra citato
cuivis videre licet. Neque vero solent, qui sapiunt,
de verbis litigare: Hoc unum quæritur, in quo
consistat illa Sacramenti, tanquam *SIGILLI*, obsignandi
vis? Jam vero nemo Theologorum Reformato-
rum afferuit unquam, usum externorum Symbolorū in S. Cœna propria quadam vi promiscue
omnes, qui illa accipiunt certos reddere de re-
missione peccatorum, ceterisque mortis Christi
fructibus: Sed communi consensu docent, hanc
obsignandi vim in eo positam esse, quod S. hæc
Symbola sint Testimonium visibile ab ipso Do-
mino institutum & Sensibus testificans ac confir-
mans Promissionem Fœderis Gratiæ de Justifi-
catione in Sanguine Jesu Christi, quatenus illa
spectat ad solos quidem Fideles, eos tamen in
universum spectatos tanquam Christo jam per Fi-
dem unitos. Ita Celeb. Heideggerus in Corp. Theol.
Loco XI. §. LII. mentem suam in hanc rem
explicat: *VERBUM* operatur efficacia organica se
auditui hominis ingerendo: *SACRAMENTA* effica-
cia Symbolica, *VISUM FERENDO*: Spiritus S.
cen Sigillum & Arrhabo, efficacia propria & princi-
pali gratiam *OBSIGNANDO*. Nihil equidem Ver-
bo promissionis Dei in se majus, potentius, efficacius,
& notius est. Nihilominus ea est hominum infirmitas,
ea Dei infirmitati huic opitulantis bonitas, ut Sacra-
menta cum Verbo conjuncta fidem nostram ex Dei libe-
rali instituto mirum quantum fulciant, & sustentent.
SIGILLA ergo sunt Sacraenta, non quod Certitudo
Verbi ex iis pendeat, sed quia Deus per illa Promis-

siones suas, per se actionis, fortius imprimit, & acriori Sensu animum ferit: Nam

*Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus.*

Et mox: Denique Sacraenta Promissiones confirmant, non quod doceant, illas esse Promissiones Dei, vel quod magis Sacramentis, quam Promissionibus Fides habenda sit; sed quia cum Verbo sociata potius movent, & divinas Promissiones animo fortius imprimit. Sicut filum duplicatum simplici praestat, & συμφερτὴ ἀρετὴ juvat; & duo testes uno certiores sunt. - - - Unum nihilominus Verbum est, quod per præconium auditur, & per Sacramentum videtur; illud audibile, hoc visibile: una res est, quæ auditur & videtur. Non enim Sacraenta sunt nisi Sigilla Verbo appensa. Atque Sigilla non aliud confirmant, quam quod Literæ continent. Atque hoc ipsum, quanquam SIGILLI vocabulum aspernari videatur, inter fructus S. Cœnæ adnumerat B. ZUINGLIUS, atque in *Expositione Fidei Christianæ* quam planissime exponit: Scis δοκιμαστικῶς τὸν θεόν, Fidem nostram semper excerni ac tentari: Cribbrat enim cum Apostolis nos Satanæ sicut triticum. At qua nos arte petit? Domestica proditione, per corpus enim, velut per veterem ac ruinosam muri partem, admotis ad Sensus nostros cupiditatum scalis, obruere satagit. Cum ergo Sensus alio vocantur, quam ut aurum illi præbeant, jam minus procedit ejus consilium. Nunc autem in Sacramentis non modo negantur Sensus Satanæ Suadelis, sed etiam Fidei mancipantur, ut jam velut ancillæ nihil aliud agant, quam quod agit iubetque hera Fides; adjuvant ergo Fidem. Sed pallam loquar. In Eucharistia quatuor potentissimi, im-

mo universi Sensus a carnis cupiditatibus velut vindicantur ac redimuntur, & in obsequium Fidei trahuntur. *Auditus* cum jam non Symphonias chordarum diversarumque vocum harmoniam, sed cœlestem vocem audit: Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum pro vita illis dederit. Adsumus ergo Fratres ut pro ea in nos liberalitate gratias agamus: Ipsius enim Filii jussu merito istud facimus, qui jamjam moriturus hanc Gratiarumactiōnem instituit, ut perpetuum amoris ergo nos sui Μνημόσυνον ac pignus relinqueret. Accepit autem Panem, gratias egit, fregit, deditque discipulis hæc, sacra simul effatus de sacratissimo ore verba: *Hoc est corpus meum.* Aequæ & calicem accepit. &c. Cum ista, inquam, *Auditus accipit*, an non totus consternatur & admirabundus in hoc unum quod prædicatur intentus est? Cum Deum audit, cum amorem illius, cum Filium pro nobis neci traditum? At cum hoc intentus est, an non idem facit, quod Fides? Fides enim est, quæ Deo per Christum nititur. *Auditus* ergo cum ad idem spectat, jam Fidei ancillatur, jam Fidem non molestat suis frivolis istis cogitationibus ac studiis. *Visus* cum panem videt ac calicem, quæ vice Christi, ut illius bonitatem ingeniumque significant, annon & ille Fidei obsequitur? Christum enim velut ante oculos conspicit, quem mens ejus inflammata pulcritudine deperit. Tactus panem in manus sumit, qui jam non panis, sed Christus est significatione. Gustus Olfactusque & ipsi buc advocantur, ut odorent, quam suavis sit Dominus, quamque beatus sit qui in illo fudit. Ut enim illi cibo gaudent & expergefiunt; sic mens hunc cœlestis Spei suavem nacta gu-

stum gestit & exultat. Adjuvant ergo Fidei contemplationem Sacra menta, concordant cum mentis studiis, quod alias citra Sacramentorum usum non tantopere tantoque fit consensu. Hanc autem obsignandi vim non exerunt Sacra menta, nisi Fide recte applicata; Sigilla enim jus aliquod in rem verbis aut scripto promissam non conferunt, sed jus tale in eo cui quid obsignant præsupponunt; & quum Sigilla Fœderis gratiæ sint, non ad alios pertinent, quam ad quos pertinet ipsum Fœdus gratiæ, cujus Sigilla sunt, adeoque ad Ecclesiam electorum & credentium: Recte proinde cum Celeb. Heideggero Corp. Theol. Loc. XI. p. 397. concludimus: Qui aliter sentiunt & loquuntur, manifeste Testamentum Gratia mutant, & Qæcumq[ue] in Religionem Christianam inducunt, ut Sacerdotes esse θαυματέργετοι existimentur. Neque omni culpa vacant, qui Sacra menta ita Gratia ὀχήματα, VEHICULA & CANALES faciunt, ut perinde rem cœlestem v. gr. Eucharistia cibum cœlestem oris corporalis & dentium vehiculo advehant, atque os cibum corporalem, panem, vinum, stomacho advehit: Quod ἀλλόκοτον est, tum quia haud raro Sacra menta Christum & ejus beneficia collata sequuntur, & acceptam jam Justitiam obsignant: tum quia Deus externis Symbolis vices suas non resignat, sed solus Spiritu suo id præstat, quod per Symbola præstitum, vel præstandum credentibus significat & resignat: tum quia os & manus Christum ejusque beneficia recipiens atque vehens non aliud est, quam Fides. Joh. I: 12. VI: 35. Ipsa vero Applicatio Sigillorum in S. Cœna, quæ vera est obsignatio, a Spiritu S. vera Fide per agitur;

agitur ; quod Celeb. *Heideggerus* l. c. diserte agnoscit & pronuntiat : *Manet ergo, Sacra menta Gratiae Sigilla esse, non eam vi propria Elementis indita conferre vel CONFIRMARE, sed a Spiritu S. conferendam & confirmandam, vel collatam & confirmatam OBSIGNARI* ; *codem SPIRITU S. cor nostrum tali ratiocinatione vel Syllogismo pratico movente :*

Maj. Quisquis vera Fide Signis sacramentalibus utitur, ei verax & omnipotens Deus res signatas, earumque certitudinem, intus tam certo confert, quam certo foris Signa accipiuntur :

Min. Atqui ego sic Sacramentis utor, (seu vera & justificante Fide cum Christo Iesu sum conjunctus) :

Ergo.

Dicant vero jam nobis, qui in voculis *Sigilli, Obsignationis* nescio quod Religionis Christianæ palladium quærunt, illisque nec rite intellectis, nec clare expositis pertinaciter inhærent, qua hujus Ratiocinii Enuntiatione vis illa obsignandi nitatur ? Respondebunt sine dubio hanc vim pendere à *Minore Propositione*, in qua statuo, me tales esse, cui ex divina ac liberali Promissione per Fidem aut conferenda, aut jam collata sit Gratia illa, quæ in S. Cœna per Symbola externa Sensibus meis tanquam sub viva imagine repræsentatur : Unde vero tales me esse mihi constat ? certe non ex hoc quod de externis Symbolis participo ; sed ex Spiritus S. testimonio, qui in animo meo clamitat Abba ! Pater ! atque

atque Spiritui meo contestatur , me esse Filium Dei. Quod si vero illa obsignandi vis , quam Sacramento ut propriam relinquunt , *Majore Syllogismi Propositione* explicatur , illa a Verbo Promissionis , quæ cum conditione Fidei est conjuncta , non erit diversa , atque indefinite sine applicatione ad hoc vel illud Subjectum seu Individuum in universum tantum pronuntiat ac fidem nobis facit , beneficiæ ac fructus mortis Domini nostri Iesu Christi , in Sacramento quasi per Signa sub viva quadam imagine repræsentatos pertinere , non definite ad hunc vel illum , sed in universum ad omnes vera Fide donatos : Hæc itaque obsignatio consistit in professione præcipue illius veritatis , quæ caput & summam Religionis Christianæ absolvit , nempe quod Jesus Christus morte sua factus fuerit Salutis Caussa omnibus qui eum vera Fide complectantur ; quam Veritatem , in qua ceu cardine vertitur totum Salutis nostræ negotium , Deus in Sacramentis typis aliquot & suffigurationibus elegantissimis nobis adumbrat , ac varie commendat & inculcat , ne unquam animis nostris vel excidat , vel vilescat , aut ullis denique tenebris involvatur , sed sempiternis temporibus ceu Sydus aliquod pis illucescat , fulgeat , ardeat .

Quod reliquum est , præterire non possum , quominus locos quosdam de efficacia Sacramentorum , quatenus tanquam Sigilla Fœderis Gratiae ad solos fœdere conjunctos pertinent , colophonis loco adjiciam : *Bullingerus in Sermone de Cœna Domini* recitato in Concione sacra Tiguri XIX. Decembr. 1557 , in quo paucissimis , & tamen dilucide satis , totum Cœnæ dominicæ negotium

gotium ceu spectandum oculis subjicitur, p. m.
 14. hæc profitetur: *Agnoscimus, Christum esse cibum & potum vitæ, qui spiritualiter a nobis per Fidem percipiatur; non autem carnaliter aut corporaliter præsens ore corporis manducetur.* *Agnoscimus Fideles vere communicare cum Christo: Communionem tamen illam Fideles neque ad tempus, neque ad elementum sic restringunt aut alligant, quin ipsum etiam extra Symboli usum haberri fateantur.* Utrobique eadem est ratio communionis Christi, nisi quod in Cœna magnifice illa, quæ Christus facere jussit, a fidelibus fiunt, non sine fructu eximio. Quapropter nemo Symboli usum inanem aut supervacaneum esse arbitratur: Cornelius Baptismum non sprevit aut supervacaneum credidit, sed ut lavacrum regenerationis accepit, qui tamen & ante Baptismum credidit & Spiritu S. fuerat perfusus. Unde nec Cœna a nobis frustra accipitur, qui probantes nos ipsos juxta mandatum Apostoli non sine Fide, adeoque cum Christo habiente jam in cordibus nostris accedimus ad Cœnam: Communionem enim, quam cum ipso habemus, in celebratione Cœnæ continuamus & quodammodo reparamus, perficientes maximo jam etiam cum gaudio, quæ Dominus jussit facere in sui memoriam. Quanquam dubium non sit, negligentius ad Cœnam accendentibus, in ipsa etiam celebratione Fidem non raro infundi posse, ut Christi fiant participes: *Quis enim liberali Deo modum aut tempus præscribat?* Hactenus ille. Quod vero ad specialem illam Gratiam & Sensum lætitiae, quem nonnulli cum usu Cœnæ sacræ indivulso nexu conjunctum esse vendi.

vendant, adtinet, multos sibi hac in parte sæpe illudere, illumque Sensum etiam aliquando ex caussis naturalibus, sine inusitato aliquo auxilio, oriri posse, exemplo declarabo, quod opportune memini me legisse apud ZUINGLIUM in *Libro de Baptismo*, Opp. Tom. II. p. 71. b. *Certa inconcussa & infallibilis hæc mihi stat Sententia* (quam si universi mundi autoritas & potentia oppugnare velit, non quicquam tamen efficiet) nullum Elementum extrinsecus adhibitum quicquam ad animarum purificationem conferre. Quapropter cum quidam ex Catabaptistarum numero in publica illa Disputatione palam confiteretur, se se recepto aquæ Baptismo magnam animi relaxationem adeoque tranquillitatem confessim sensisse: Interrogabat ab illis Myconius noster: Annon antea magna animorum sollicitudine, cura & anxietate detenti Baptismum affectavissent, solicii nimirum, quo pacto illum reciperent? Quod quidam ingenuus confessus rem sic se habere dixit. Tum Myconius, Hæc igitur animi tui relaxatio, inquit, & tranquillitas, quam subito obortam esse dicis, non quicquam aliud est, quam quod baptizatus omnem curram, qua prius propter Baptismum destringebaris, deposuisti. Atqui tum novi quippiam per Baptismum hunc vobis divinitus contigisse arbitramini.

T A N T U M!